

## **СТАНОВИЩЕ**

**от д.ф.н. Жоржета Петрова Чолакова,  
професор в ПУ „Паисий Хилендарски“,**

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „**доктор на науките**“

по област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология (Руска литература)

**Автор:** доц. д-р Николай Михайлов Нейчев – ПУ „Паисий Хилендарски“,

**Тема:** „Проблемът за времето в Петокнижието на Ф. М. Достоевски (Хронос. Кайрос. Вечност)“

### **Общо представяне на процедурата и дисертанта**

Със заповед № РД-21-59 от 16.01.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Проблемът за времето в Петокнижието на Ф. М. Достоевски (Хронос. Кайрос. Вечност)“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ на ПУ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Руска литература). Автор на дисертационния труд е доц. д-р Николай Михайлов Нейчев от катедра „Руска филология“ към Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от доц. д-р Н. Нейчев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички необходими документи. От представената документация следва, че кандидатът напълно отговаря на националните минимални изисквания за придобиване на научната степен „доктор на науките“.

Доц. Нейчев е дългогодишен преподавател по руска литература на основен трудов договор в ПУ „Паисий Хилендарски“. Благодарение на професионалните си качества той постигна в академичните среди забележителен авторитет. Фокус на неговите изследователски интереси е творчеството на Ф. М. Достоевски, на което е посветен и обсъжданият научен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“.

### **Актуалност на тематиката**

Дисертацията на доц. д-р Н. Нейчев за придобиване на научната степен „доктор на науките“ предлага нов ракурс към Петокнижието, към което световната литературна наука продължава да проявява устойчив интерес. В този смисъл научният труд на доц.

Н. Нейчев се вписва в една неотменно активна изследователска територия, като предлага иновативен прочит на художествените проекции на философската категория *време* в романите на Достоевски.

### **Познаване на проблема**

Научното равнище на проучванията на доц. Нейчев в областта на достоевистиката е засвидетелствана от неговата дългогодишна изследователска посветеност на творчеството на този фундаментален за световната литература руски писател. Както предложената дисертация, така и многобройните публикации на доц. Нейчев заслужено му спечелиха признание на най-значимия достоевист в България. Неговият научен авторитет излиза дори извън границите на родната ни наука, свидетелство за което е фактът, че издадената на руски монография „Тайнствената поетика на Ф. М. Достоевски“ (2010) е ценена и позитивно цитирана не само у нас, но и в родината на Достоевски.

### **Методика на изследването**

Естеството на тематичния фокус предполага съвместяване на разнообразни подходи, което доц. Нейчев умело реализира, като извежда на преден план текстологичния структурно-семиотичен поход, интертекстуалната съотносимост между Петокнижието и нехудожествената литература (предимно философска и богословска) и интра- и интертекстуалната сводимост на означените измерения на времето в различни произведения на Достоевски.

### **Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите - наличие/липса на плагиатство**

Обговаряйки сложността на проблема за времето и неговите разноречиви тълкувания, доц. Нейчев ясно очертава своя изследователски ракурс – да разчете концепцията на Достоевски за времето в Петокнижието, което той успешно реализира посредством микроскопско проследяване на текстово зададените маркери на трите аспекта на времето – хронос, кайрос и вечност. Аналитичното виждане в петте романа на Достоевски – *Престъпление и наказание*, *Идиот*, *Бесове*, *Юноша* и *Братя Карамазови*, е проведено не само с педантично контролирана рефлексивност на литературния материал, но и с внимателно и коректно вглеждане в исторически динамичната концептуализация на тази философска категория, както и в богословската трактовка на сакралното време. Приветствам избора на автора да структурира своя труд в три основни части, разграничаващи трите аспекта на времето, тъй като очертаната композиционна схема позволява ясно да се прецизират техните специфични проекции в текстовете на Дос-

евски. Освен това триделното структуриране на дисертацията позволява художественото функциониране на трите аспекта на времето – хронос, кайрос и вечност, да бъде проследено с оглед, от една страна, на тяхната диференцирана проекция в разглежданите текстове на Достоевски, а от друга – на тяхното взаимодействие като компоненти на една цялостна идейна система, в която се проектира авторовата аксиологическа концепция за битието. Впечатляваща е не само осведомеността и компетентната ориентация във възгледите за времето на Платон и Аристотел, на Плотин и Августин, на Кант и Хегел, на Киркегор и Ницше до следхождащата Достоевски философска мисъл в лицето на Бергсон, Хайдегер и др., но и способността на Н. Нейчев да откроява пресечните точки в сложния философски ребус и да ги съизмерва с художествения свят на Достоевски. Това, което демонстрира предложеният научният труд, е не само респектиращо знание, но и рядко срещащо се качество на синергетично разбиране за литературата, което прави осезаемо солидаризиращото познание за света.

Разсъждавайки върху съотношението между Достоевски и разглежданите философи по въпроса за времето като хронос, Н. Нейчев задава своя трактовка, която ревизира съществуващите интерпретаторски версии в науката, нерядко повърхностни или противоречиви. Убедителността на неговата изследователска позиция се основава преди всичко на умението му да извлича от самите произведения на Достоевски авторовия глас, като по този начин гради своята аргументация не чрез сръчни съчинителни манипулации, а позовавайки се на самите текстови свидетелства. Подобна позиция не само елиминира всякакво подозрение за изследователска преднамереност, но придава допълнителна увереност на изведената теза. В този смисъл ролята на интерпретатора се оказва вътрепоставена в самия литературен материал и се изразява в това да открие заложените в самото художествено слово елементи, индикиращи разглеждания проблем, и посредством ексцерпирания свръхкомпактен материал от референциални основания да направи съответните изводи. Стриктното придържане не само към наративната тъкан на текста, но и към експлицитно значещи единици от дискурсивен порядък прави възможно да се провиди например в разказа *Бобчето* вътрешното диалогично интенционално пространство, в което „нахлуват понятия от християнската есхатология, влизайки в коренно противоречие с платонистичната теория за прераждането“ (с. 26). Така Нейчев опровергава тезата на Бахтин за „принципна незавършеност“ и „диалогична откритост“ на разказа „менипея“ (с. 27). Въобще в тази първа част, посветена на хроноса, Н. Нейчев показва качествена резултатност от избрания комплексен концептуален модус, при който се осъществява диалогизираното съучастие на три основни

интенционални плана: 1) плана на автентичния философски дискурс, филтриран през идеята за времето в прощудирани трудове на онези световни мислители, които са експлицитно или имплицитно кодирани в творчеството на Достоевски; 2) плана на художествения дискурс, от който са ексцерпирани проекциите на различни аспекти на времето в произведения на Достоевски; 3) плана на херменевтичната процедура, осъществяваща критически анализ на изследователски тези и аргументирано конструиране на собствена трактовка. Ползваната литература е впечатляваща не само по своя обем, но и по скрупульозната коректност на метатекстовите позовавания. Прецизното им и целенасочено функционализиране в авторския текст, както и оригиналността на направените наблюдения ми дават основание категорично да изключа всякакви опити за плагиатство.

Доц. д-р Н. Нейчев има рядко проявяващото се в литературоведските среди умение за разбиращо тълкуване на сложната философска материя. Той с лекота съпоставя различни концепции, откроява в тях основните модуси на категорията време от античността до XX век, открива взаимовръзки и контраверсии, при това без да се предверява на чужди мнения и без да подхожда самоцелно. В резултат на приложения критически анализ основанията за прочит на Достоевски през историята на философската мисъл за времето стават не само неоспорими, но в перспективата на цялостното проучване доказват своята адекватност и релевантност с изследваната проблематика.

Задълбоченото вглеждане в първичната и секундарната литература и перспективността на изследваната проблематика се проявяват както в основния корпус на текста, така и в паратекстуалния апарат от бележки и коментари, обособени като самостоятелни текстове. Предварителната текстуална обработка, върху която се гради тезата за присъствието и функционирането на трите аспекта на времето, е респектираща и за нейния обем и обхватност свидетелстват статистически представените данни. Въз основа на наречения от автора „лингвостатистически анализ“ е направен изводът, че „Достоевски използва всички възможни граматически средства (наречия, съществителни и прилагателни имена, словосъчетания и пр.), за да внуши тоталното присъствие на хроноса“ (с. 225), и че „наситеността (фреквенцията) на комплекса от времевите маркери е удивително постоянна за всички романи от Петокнижието, т. е. всички текстове имат сходна темпорална картина“ (с. 226).

В частта, посветена на кайроса (месианското време), вече е приложена съвсем основателно друга координатна система. Аргументирайки предпочитанията на Достоевски към Юлианския, а не към Грегорианския календар, Н. Нейчев проследява с микроскопски анализ семиотичната функция на маркираните в романа дати, като открива

системната проекция на т. нар. „християнски хронотоп“, който „кайротизира профанната темпоралност“ (с. 310). Текстове на Чети-Минеите на св. Димитрий произвежда според изследователя вътрешния пласт на наречения от него „времеви палимпсест“. С респектираща наблюдателност и интерпретативна находчивост Нейчев успоредява художествен текст и сакрално четиво, отговарящо на наративно маркираната дата, като по този начин открива нови източници на интертекстуална херменевтична енергия. Оригинални са не само изследователските находки, но и разгърнатият от автора потенциал на декодираните интертекстуални отношения, имплицирани в различни нива на наративната структура.

По отношение на третия аспект на времето – вечността, Н. Нейчев изхожда от принципната постановка, че темпоралната представа за вечността се изразява чрез метафизични пространствени измерения. От съществено значение е неговата теза, че „художественият свят на Достоевски не просто отразява някаква конкретна феноменологична реалност, а пресъздава един епифанизиран свят“ (с. 487). При изразяването на тази метафизична визия в романите на Достоевски според Нейчев се осъществява специфична функционализация на иконографския канон предимно посредством вербалната иконопис и сакралната колористика. „Ипостазирването на вечността“ авторът открива и в пресъздадените моменти на пределно психическо напрежение, когато героят вижда мистична светлина и долавя присъствието на инобитието.

Научният труд на Н. Нейчев е забележително събитие за достоевистиката не само в България. Освен детайлно познаване на художествената тъкан на Петокнижието е налице проникновено вникване във философската и богословската трактовка на времето. Постигнато е ново познание за глъбинните пластове на метафизичната концепция на Достоевски посредством съчетаването на критично преосмисляне и дистанциране от някои изследователски позиции и убедителна мотивация на собствен херменевтичен прочит.

#### **Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта**

Доц. Нейчев участва в процедурата освен с хабилитационен труд в обем 692 страници още с 5 студии и 3 статии, една от които е публикувана в индексирано периодично издание. Публикациите в специализираната периодика и сборници със статии са по темата на дисертацията и са интегрирани в структурата на настоящия труд.

Авторефератът е представен на български и на руски език и в структурно и съдържателно отношение напълно съответства на изискванията на съответните правил-

ници. В него са отразени основните резултати, постигнати в дисертацията, с която доц. Нейчев кандидатства за присъждане на най-високата научна степен – „доктор на науките“.

### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Дисертационният труд на доц. д-р Николай Нейчев е образцов научен труд, чиито научни резултати представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на минималните национални изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че доц. д-р Николай Нейчев притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност, в чиято област е представеният дисертационен труд, като демонстрира качества и умения за провеждане на изследвания с получаване на оригинални и значими научни приноси.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“ на доц. д-р Никола Нейчев в област на висше образование Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Руска литература).

6.03.2023 . г.

**Изготвил становището:** .....

Проф. д.ф.н. Жоржета Чолакова